«ΕΝΑΣ ΚΟΣΜΟΣ ΣΕ ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ»

[Boston 49th IPA Congress " Changing Word : The shapes and use of psychoanalytic tools today", 21-25 July 2015]

ΠΑΡΑΔΟΞΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

Ο κόσμος σε μετεξέλιξη κι εμείς; Νιώθουμε εκτεθειμένοι σε μια ανέφικτη συνάντηση: οι συνθήκες νέες αλλά τα μέσα και ο οικείος σε μας τρόπος σκέψης είναι ακατάλληλα για να τις συλλάβουμε και να αποδώσουμε νόημα.

«Εκτεθειμένοι», έτσι θα χαρακτηρίζαμε το συναίσθημα εκ του αποτελέσματος, της στάσης μας απέναντι στην ροή και την μορφή των αλλαγών. Η ροή με μορφή ντόμινο, το ένα συμπαρασύρει το άλλο, ενώ δεν έχουμε τα κατάλληλα μέσα και τον χρόνο να τη συλλάβουμε είτε αμυνόμενοι αρνούμαστε.

«Εκτεθειμένοι» στην εικόνα και την εικονική πραγματικότητα που το κάθε τι είναι δεδομένο πριν το φανταστούμε και το διανοηθούμε. Έκθεση, πως αλλιώς θα χαρακτηρίζαμε το συναίσθημα και το βίωμα της σχέσης με την εικονική πραγματικότητα με αποτέλεσμα: άλλος δεν αγγίζει, δεν θέλει να έχει καμία σχέση, άλλος συμμετέχει με δυσφορία ενώ επιχειρεί μια «χειρωνακτική» χρήση- αν δεν γνωρίζει ένα αιτιολογικό συσχετισμό των κινήσεων του δεν συλλαμβάνει τους χειρισμούς στον υπολογιστή-[;] προσεγγίζει με την οικεία αιτιολογική σκέψη μια συνθήκη που διέπεται από γραμμική εικονική σκέψη. Για τους νεότερους είναι ένα δεδομένο, η σχέση αυτή υπάρχει ως μέσα από διαισθητική γνώση, χωρίς άλλα φίλτρα.

Η συνάντηση, λοιπόν, θα αφορούσε ένα νέο πεδίο που προσδιορίζεται από την νέα συνθήκη και τα οικεία μέσα κατανόησης σε αναμονή νέων αναπαραστάσεων και νέου τρόπου σκέψης και σύλληψης. Όσο, για το υποκείμενο, μετεξελίσσονται τα μέσα κατανόησης της νέας συνθήκης τόσο η συνθήκη μεταφράζεται σε νέες εσωτερικές εικόνες και αναπαραστάσεις διανοίγοντας νέες εσωτερικές διαδρομές σκέψης και λόγου. Δεν συμβαίνει όταν και όπως θα επιθυμούσε το άτομο και οι μελετητές. Η νέα συνάντηση άλλοτε θα προκύψει σε μια αλληλουχία και άλλοτε τυχαία θα συμβεί, όπως θα το καθορίσει ο χρόνος ανεξάρτητα από τον ανθρώπινο έλεγχο.

Θα μπορούσε να είναι μια αναλογία της συνάντησης του αναλυόμενου με το πλαίσιο, κυρίως πριν εξοικειωθεί και αναπτύξει το δικό του λόγο εντός μεταβίβασης και εντός του. Μια βασική διαφορά είναι ότι, εδώ, το υποκείμενο ελέγχει και έχει την κυριότητα του διαβήματος και την βεβαιότητα που πηγάζει από την σωματική παρουσία. Στην έκθεση και σχέση του υποκειμένου με την εικονική συνθήκη/ εικονική πραγματικότητα, πόσο άραγε άλλοτε η βαρύτητα είναι προς την πλευρά της έκθεσης- ως δάνειο δομικά στην ψυχική λειτουργία π.χ. ναρκισσιστικές δομές- και άλλοτε η βαρύτητα είναι προς την σχέση- ως επένδυση κάποιου είδους ευχαρίστησης, π.χ. νευρωτικές δομές.

Ποιες είναι οι ψυχικές σταθερές και οι διεργασίες που μεταφράζουν στην ψυχική πραγματικότητα αυτή την αλλαγή; Ποιες έννοιες θίγονται και μετεξελίσσονται μέσω των οποίων αποτυπώνεται η φύση της αλλαγής;

Αφετηρία είναι η παραδοχή ότι για το υποκείμενο το αίτημα παραμένει η ανακούφιση του ψυχικού πόνου από τον αποχωρισμό, την απώλεια του πρωταρχικού αντικειμένου και την ανακάλυψη της σεξουαλικότητας. Καθώς και η παραδοχή ότι σταθερές, για την αναλυτική ακρόαση που προϋποθέτει το πλαίσιο, είναι οι έννοιες του ασυνειδήτου, της μεταβίβασης, της αναλυτικής ουδετερότητας και του ελεύθερου συνειρμού. Σταθερές που προσδιορίζονται από το πραγματικό και το φανταστικό στα οποία το εικονικό παρεμβάλλεται με το ερώτημα πως αρθρώνεται και με ποιες συνέπειες π.χ. για την αρχή της πραγματικότητας, το αντιληπτικό και το αναπαραστατικό στην λειτουργία του ψυχισμού; Σταθερές που είναι προϋπόθεση για την σκέψη που είναι η δυναμική τους.[;] Σε μια σκέψη που μέχρι σήμερα είναι ιεραρχική και αιτιολογική όπου ερείδεται η διαφορά και διαφορετικότητα για την ψυχική λειτουργία, τώρα παρεμβάλλεται η εικονική γραμμική σκέψη, όπως αναφέρει διεξοδικά στο κείμενο που ακολουθεί ο C.Bollas. Ποια άραγε είναι η τύχη για τις διαδικασίες που ερείδονται στην αιτιολογική σκέψη; Σταθερές που μεταφράζονται σε ψυχική εμπειρία για το υποκείμενο, λόγω της ύπαρξης του σώματος με την ποικιλότητα των εικόνων του. Ποια η τύχη αυτής της διαδικασίας στην εικονική πραγματικότητα, όπου ιδιαιτερότητα είναι η απουσία του σώματος όχι μόνο σε πρώτο επίπεδο αλλά εντός μιας συνθήκης που παρακάμπτει την ύπαρξή του; Αυτή η απουσία δίνει στον υποκείμενο την ασφάλεια μιας αμυντικής στάσης.[;] Ενώ το αντιληπτικό και η πράξη κυριαρχούν στη σχέση του υποκειμένου με την εξωτερική πραγματικότητα, όπως το επιβάλει η ταχύτητα, η μεγαλύτερη έμφαση του πραγματικού σε σχέση με τον ψυχικό χρόνο. Για τον αναλυόμενο θίγεται όλο το οικοδόμημα- το εδώ και τώρα των γεγονότων της ζωής, με το εδώ και τώρα της μεταβίβασης, με το εκεί και

τότε της εποχής της παιδικής σεξουαλικότητας- στο οποίο στηρίζεται η ερμηνεία. Ποια είναι η τύχη της πλέον;

Ο C. Bollas,[Psychoanalysis In The Age of Bewilderment: On the return of the oppressed στην παρουσίαση που έκανε στο συνέδριο της IPA], αναρωτιέται αν η αλλαγή του τρόπου σκέψης από ιεραρχική σε γραμμική, που είναι η σκέψη του διαδικτύου, θα μπορούσε να σηματοδοτεί για το υποκείμενο μια απομάκρυνση από το σκέπτεσθαι ή θα ήταν ένας «τόπος» αναμονής μέχρι ο νους να συλλάβει και αναπαραστήσει την νέα πραγματικότητα; Για την A. Lemma,[1/ Psychoanalysis in times of technoculture: Some reflections on the fate of the body in virtual space, 2/ The body of the analyst and the analytic setting: Reflections on embodied setting and the symbiotic transference] μια θεώρηση θα ήταν το διαδίκτυο να αναπαρασταθεί ως προέκταση του ψυχισμού που τον τροφοδοτεί με αντιληπτικά στοιχεία, όπου ανεπαρκούν, που στην συνέχεια μέσω της μεταβίβασης θα εσωτερικευθούν. Διερωτάται για τους μετασχηματισμούς της σωματικότητας [embodiment: η χρήση του όρου από την συγγραφέα αφορά όλο το φάσμα της «σωματικότητας», από το σώμα με τα υγρά και τις οσμές που παραπέμπει στην σεξουαλικότητα μέχρι την μεταφορικότητα «παίρνει σάρκα και οστά» και προσωποποιείται. Ο όρος σωματικότητα δεν είναι δόκιμος αλλά με την έννοια «ποιείν σώμα/ ….κότητα θα μπορούσε να αποδώσει το σύνολο των νοημάτων]. Με δεδομένη την απουσία του σώματος στην εικονική πραγματικότητα, ποιες θα ήταν οι νέες εικόνες του σώματος στην ψυχική πραγματικότητα; Ο R. Roussillon[An Introduction to the Work on Primary Symbolization] σαν να συνδέει τα δύο επιχειρήματα, μιλώντας για την διεργασία του πρωτογενούς συμβολισμού, παραπέμπει στην αφετηρία της σκέψης και του σώματος όπου ερείδονται όποιοι μετασχηματισμοί προκύψουν. Θεωρεί αλλαγή τη στάση του αναλυτή μέσα στην μεταβίβαση που θα μπορούσε να συνδεθεί με την διεργασία, στο εδώ και τώρα, του πρωτογενούς συμβολισμού στις περιπτώσεις που ανεπαρκή. Προϋπόθεση είναι η διαθεσιμότητα και ικανότητα του αναλυτή να συλλάβει αυτά τα στοιχεία.

Τι μας κάνει να σκεφτόμαστε;

Η ψυχανάλυση απαντά σε τρεις κατευθύνσεις: ψυχολογικά η σκέψη είναι σε σχέση με την ανάμνηση, την πράξη και την πραγματικότητα. Η δραστηριότητα της σκέψης κατάγεται και ερείδεται στην σεξουαλική περιέργεια. Ανθρωπολογικά δε, η

δραστηριότητα της σκέψης προκύπτει από την αναγνώριση του θανάτου και την αναζήτηση της αλήθειας.

Η σκέψη, όπως αναφέρει ο Φρουντ,[Formulations sur les deux principles du cours des evenements psychiques (1911), in Resultats, idees, problems, I, Paris, PUF, 1984] ασυνείδητη ή προσυνειδητή είναι μια αναπαραστατική δραστηριότητα που συνδέεται και με τις εντυπώσεις και αναμνήσεις που άφησαν τα αντικείμενα στο υποκείμενο. Η σύνδεση των αναπαραστάσεων μεταξύ τους στην απουσία του αντικειμένου άμεσα συνδέεται με την πραγματικότητα μέσω της δράσης της κρίσης για την αλήθεια ή όχι αυτού που αναπαριστάται. Ο Φρόυντ θεωρεί ως αναπαράσταση της πραγματικότητας τα μνημονικά ίχνη. Τελικά η διαδικασία της σκέψης αφορά την σύνδεση της αναπαράστασης πράγματος και αναπαράσταση λέξης. Το χαρακτηριστικό της διαδικασίας είναι επενδύσεις απομακρυσμένες από την αντίληψη, διαδικασία που ερείδεται στα μνημονικά ίχνη. Η σύνδεση με τις λέξεις μπορεί να πλουτίσει με νέες ποιότητες επενδύσεων που δεν μπορεί η αντίληψη να δώσει γιατί αντιστοιχούν μόνο στην αναπαράσταση πράγματος. Μέσω των λέξεων συλλαμβάνει το υποκείμενο αυτές τις νέες ποιότητες με την διαδικασία της σκέψης.[L'Inconscient , in Metapsychologie, Paris, Gallimard, "Folio", 1968].

Μεταψυχολογικά ο Φρουντ στο ερώτημα «τι μας κάνει να σκεφτόμαστε;» απαντά [Trois essais sur la theorie de la sexualite, in Metapsychologie, Paris, Gallimard, Follio, 1968] ότι πηγάζει από την ενόρμηση του γνωρίζειν που είναι συνέπεια της μετουσίωσης της ανάγκης ελέγχου και η ενέργεια πηγάζει από την επιθυμία του οράν. Με την διαπίστωση της διαφοράς των φύλων επισυμβαίνει η παιδική σεξουαλικότητα και το ερώτημα στην αφετηρία του είναι «πως γεννιούνται τα παιδιά;» που θα απαντηθεί με τις θεωρίες της παιδικής σεξουαλικότητας. Το αινιγματικό και η ανάγκη του ελέγχου- τελικά του αντικειμένου- εισάγει την διαδικασία της μετουσίωσης. Με άλλα λόγια, με το ερώτημα το παιδί αναγνωρίζει και επενδύει σε μια έλλειψη, την βάση για το αινιγματικό, και απαρχή της μετεξέλιξης του αντικειμένου της απόλαυσης σε αντικείμενο σκέψης.

Ο C. Bollas αναφέρεται στις μετεξελίξεις της σκέψης. Η σκέψη για το μέλλον είναι μια σημαντική νοητική διεργασία ζωτική για την επιβίωση του υποκειμένου και του ανθρώπινου είδους. Υπενθυμίζει ότι στη δημιουργικότητα του ασυνειδήτου ερείδεται η ελευθερία της γλώσσας. Ιδιαίτερο στην ψυχική λειτουργία θεωρεί την άρση του κατασταλμένου αντί του απωθημένου. Το απωθημένο αφορά την απαλοιφή από το

συνειδητό κάποιων ψυχικών περιεχομένων. Το κατασταλμένο αφορά την αναίρεση ή διαστροφή της ανθρώπινης σκέψης, όχι του περιεχομένου της σκέψης αλλά της δυνατότητας του σκέπτεσθαι: μορφών της αντίληψης, της σκέψης, της επικοινωνίας. Το απωθημένο παραμένει και συνιστά το ασυνείδητο, ενώ το κατασταλμένο παραμένει στο ασυνείδητο ως αποτυχημένη προσπάθεια που μπορεί να έλκει νέες ανάλογες αποτυχίες. «Οι μισοτελειωμένες σκέψεις» αφήνουν τον εαυτό/self με ένα αίσθημα απώλειας, ασυνείδητη λύπη και πένθος χωρίς τέλος, αν δεν είναι αναγνωρίσιμο. Όσο λιγότερο ο λόγος επιτελεί μια ψυχική λειτουργία τόσο το υποκείμενο εξαρτάται από την εξωτερική πραγματικότητα. Στην αναλυτική διαδικασία η επιστροφή του απωθημένου επισυμβαίνει με μετασχηματισμούς μέσω του λόγου του αναλυόμενου και της αναλυτικής ακρόασης του αναλυτή. Η επιστροφή του κατασταλμένου τον 21^{ο} αιώνα είναι μετασχηματισμοί που αποβλέπουν στον συμβιβασμό μορφών αντίληψης, σκέψης και επικοινωνίας με αυτές που συναντάμε στην καθημερινότητα, π.χ. διαχείριση του άγχους αντί της νοηματοδότησης. Μια «ψυχική φυγή» απέναντι στο πλημμύρισμα από μια κληρονομιά με κατακερματισμένα νοήματα. Το διαδίκτυο παρέχει συστηματικά φυγή από την επικαιρότητα που υποκαθίσταται από την εικονική πραγματικότητα. Η επικοινωνία είναι μια έκθεση και ταυτόχρονα χωρίς αυθεντικότητα, μέσω των μέσων μαζικής δικτύωσης. Μιλάμε με εναλλασσόμενα πρόσωπα και η έκθεση του εαυτού στο facebook είναι περισσότερο φωτογραφική παρά μια σχέση με το σύγχρονο κόσμο, π.χ. οι έφηβοι χρησιμοποιούν τα μηνύματα από καταναγκασμό παρά από επιθυμία. Ο εικονικός εαυτός διαμορφώνει ένα γρήγορο λόγο, ένας συμβιβασμός ανάμεσα στη διαφάνεια και την απόλυτη σιωπή. Μέχρι τον 21^{ο} αιώνα η αναρώτηση και η φαντασία για τον πραγματικό κόσμο καθόριζαν την ανθρώπινη υπόσταση η οποία ήταν σε μια αδιαμεσολάβητη σχέση με το πραγματικό. Λειτουργούσε ως μήτρα για το βίωμα που, στην κατανόηση του Φρόυντ, ήταν η αφετηρία των σκέψεων, των ονείρων. Η ασυνείδητη ζωή συνδεόταν με επενδύσεις σε εσωτερικευμένα αντικείμενα που αναδύονταν στην ησυχία του αναλυτικού πλαισίου, έτσι π.χ. η αναμνημόνευση της υστερικής αναλυομένης είχε ένα πλούσιο φαντασιωσικό υπόβαθρο που μετέτρεπε την αναπηρία σε επίκαιρη τέχνη. Τον 21^{ο} αιώνα η υπόσταση διαμορφώνεται από την εμπειρία της έμμεσης αντίληψης με το πραγματικό, απέναντι στην ανησυχία του εξωτερικού κόσμου το υποκείμενο αναζητά τις ομάδες και ένα απαραβίαστο χώρο στο διαδίκτυο. Ταυτίζει τον εαυτό του ως μέρος μιας μηχανής επικοινωνίας. Η προσωπική κρίση έχει αντικατασταθεί από οδηγίες, πως πρέπει να συμπεριφερθεί και τι να πει, έτσι η ανθρώπινη σκέψη υποχωρεί απέναντι στην αποτελεσματικότητα του συστήματος που

δίνουν γρήγορο/ άμεσο αίσθημα ασφάλειας. Το νέο αξίωμα για την ψυχική λειτουργία είναι η τήρηση ενός προγράμματος καταληπτού ως αντίδοτο στην ακατάληπτη ασυνείδητη σκέψη. Έτσι ο αναλυόμενος συλλαμβάνει την ερμηνεία λιγότερο ως μια μορφή ασυνέχειας που συνδέεται με την ασυνείδητη διαδικασία αλλά περισσότερο ως μέρος ενός προγράμματος που θα αλλάξει την συμπεριφορά του, π.χ. «Ok, I get it. So all I have to do now is to…». Η πράξη υπερτερεί της σκέψης.

Συνέπεια αυτών είναι η μετακίνηση από μια ιεραρχική σκέψη σε μια οριζόντια δηλαδή όπου απαλείφεται κάθε διαφορά και προτεραιότητα, ούτε καταγράφεται η διαφορετική βαρύτητα του αντικειμένου της κάθε επικοινωνίας. Η ομογενοποίηση της σκέψης μειώνει τις διαφορές και τις εντάσεις και ωθεί προς την παραγωγικότητα την ανθρώπινη υπόσταση. Στην αναλυτική συνθήκη ο αναλυόμενος φοβάται να σκεφθεί τον εαυτό του ως διαφορετικό, ενώ νιώθει ότι δεν σκέφτεται όπως οι άλλοι με τους οποίους δεν μπορεί να ταυτιστεί όπως μέσω του sight. Αυτό το ενδιάμεσο σύμπαν- το sight- που τον τροφοδοτεί με μνήμες και διαμεσολαβούμενη επικοινωνία σε βάρος του δικού του insight. Η ενσυναίσθηση, συνεχίζει ο C.B., δεν υπάρχει χωρίς τη συνείδηση και στροφή προς την εσωτερική πραγματικότητα και χωρίς ενδιαφέρον για την ψυχοδυναμική υπόσταση της ύπαρξής μας . Σε μια αναλογία της επικοινωνίας μέσω facebook « τι βλέπεις όταν με βλέπεις σε αυτό που αναρτώ;» θα μπορούσε να είναι και η διαστρέβλωση στο άκουσμα της ερμηνείας του αναλυτή: μια πληροφορία πως τον βλέπει ο αναλυτής που θα την χρησιμοποιήσει επόμενη φορά για να εξηγήσει… ένα «sight εντός του εαυτού», που το πιστεύει αλλά δεν αναγνωρίζει ως οικείο καθότι δεν ερείδεται στην ενσυναίσθηση. Οι χρήστες του διαδικτύου περισσότερο βλέπουν παρά σκέπτονται ώστε η σκέψη τους είναι αποσπασματική και τα αντικείμενα στα οποία επενδύεται δεν λειτουργούν ως εμπεριέχοντα. Αντί insight το sight, αντί της στοχαστικής σκέψης έχουμε την αποσπασματική ή μηχανιστική σκέψη. Αντί για νοήματα της ψυχικής ζωής του υποκειμένου και της ιστορίας του έχουμε ομογενοποιημένες υπάρξεις με ένα αμάλγαμα σκέψεων. Θα μπορούσε αυτός ο διαφορετικός τρόπος σκέψης να ήταν μια άμυνα, μια μεταβατική προσαρμογή του υποκειμένου για να ελέγξει την σύγχυση. [τέλος παράθεσης].

Με άλλα λόγια, το ερώτημα και το αινιγματικό, ως ψυχική συνθήκη, αφετηρία της διαδικασίας της σκέψης όπου η αναμονή, η επένδυση μέσω της ευχαρίστησης «ανακαλύπτω/ δημιουργώ» ξεδιπλώνει την φαντασιωσική και αναπαραστατική λειτουργία και ερείδεται στην μνήμη και την σωματική εγγραφή, στην εικονική

πραγματικότητα ανατρέπεται. Η απάντηση είναι μια έτοιμη πληροφορία χωρίς την πολυτέλεια της αναμονής ενώ η αναζήτηση της λύσης είναι περισσότερο ένας τρόπος παρά ένα νόημα.

Στην εικονική πραγματικότητα η απουσία του σώματος και του αντικειμένου διαταράσσονται, το σώμα δεν είναι μια βεβαιότητα ή ένα βάρος και το αντικείμενο, καθώς η απόκριση είναι διαρκώς άμεση, δεν είναι ούτε απόν ούτε παρόν αλλά μέρος ενός μηχανισμού αποφυγής.

Ποιο το πεπρωμένο:

1/ της ενόρμησης του γνωρίζειν, της μετουσίωσης με την σύμφυτη διεργασία της επιθετικότητας;

2/του σεξουαλικού όταν δεν ερείδεται στο αινιγματικό και το σωματικό, ώστε η εξερεύνηση να γίνει έρευνα με την ένταση που έχει η ανακάλυψη του «ενόχου» και το ξεδίπλωμα των σεναρίων;

3/της διαδικασίας της σκέψης καθεαυτής όταν το εικονικό βραχυκυκλώνει την απόσταση ανάμεσα στην επένδυση και την αντίληψη, δεδομένου ότι στην εικονική πραγματικότητα η μνήμη και η ανάμνηση κατακλύζονται από το επίκαιρο;

Οι δυσκολίες και τα παράδοξα στη συνάντηση στο αναλυτικό πλαίσιο είναι: η τάση του σύγχρονου αναλυόμενου να αποφύγει την σκέψη μέσω της δράσης, που αποκλείει την απουσία, την αναμονή και το κενό. Έτσι αποκλείει την ανάδυση της σκέψης στο πλαίσιο, που επισυμβαίνει με την απουσία- λόγου, θέασης- την αναμονή και την στέρηση. Η σκέψη που δίνει την ευχαρίστηση του ελέγχου- «I gut it»- αντιβαίνει στην ευχαρίστηση του ελεύθερου συνειρμού ενώ η νέα αίσθηση του χρόνου- ταχύτητα, κόστος/όφελος- μεταφρασμένο στην αναλυτική συνθήκη, «να προλάβει να εμπεριέξει τις πληροφορίες στις οποίες θα ανατρέξει μια επόμενη φορά», αντιβαίνει με τον χρόνο τον σύμφυτο της διεπεξεργασίας.

Η νέα αίσθηση για το σώμα- μπορεί να το αγνοεί ο σύγχρονος αναλυόμενος στην συνάφεια με το εικονικό- αντιβαίνει με αυτό που είναι ισοδύναμο της παρουσίας μέσα στην μεταβίβαση, το σώμα. «Τόπος» αισθήσεων, εγγραφής- βεβαιώνει τα τεκταινόμενα- και είναι πηγή πληροφοριών στη μεταβίβαση για τον αναλυόμενο και στην αντιμεταβίβαση για τον αναλυτή. Μαζί δε με την «οριζόντια» σκέψη, που απαλείφει

διαφορές και ιεραρχίες, ποια θα ήταν η τύχη της «απαγόρευσης», του ευνουχισμού, της διαδικασίας της ταύτισης;

Αν η σκέψη είναι μηχανισμός- αρκεί να αντιληφθεί κανείς πως λειτουργεί- αντί της αντίληψης που ακολουθώντας ένα «πήγαινε- έλα», μια εσωτερική διαδρομή επανέρχεται ως συνειδητή σκέψη, ποια η τύχη της διαμόρφωσης της εσωτερικής και εξωτερικής πραγματικότητας, καθώς και αυτή του πραγματικού, του φανταστικού με το εικονικό;

Η A. Lemma [Psychoanalysis in times of technoculture: Some reflectionson the fate of the body in virtual space] and[The body of the analyst and the analytic setting: Reflections on the embodied setting and the symbiotic transference], θεωρεί ότι ανάμεσα στο πραγματικό[αντιληπτικό ή απτό] και το εικονικό[ψεύτικο, χωρίς «σώμα»] μια τρίτη διάσταση σε σχέση με την λειτουργία στον ψυχισμό θα ήταν το «εικονικά επίκαιρο»/ virtually actual. Την νέα συνθήκη για το σώμα- απόν στο εικονικό- την τοποθετεί στην συνάντηση του πραγματικού, με υλική υπόσταση, σώματος με τον σκληρό υπολογιστή.

Η A.L. διερευνά την επίδραση του «πολιτισμού του διαδικτύου», όπως λέει, στην ψυχική δομή και στην διαμόρφωση της ταυτότητας, και της ταυτότητας ως μέλος μιας εικονικής κοινότητας. Για την ψυχαναλυτική κοινότητα η αλλαγή αφορά την διαθεσιμότητα των ψυχαναλυτών να συλλάβουν με την βοήθεια και των άλλων επιστημονικών κλάδων την νέα συνθήκη και να επαναπροσδιορίσουν τα τεχνικά μέσα στην λειτουργία τους. Όσο εναρμονίζονται με την εξέλιξη των αλλαγών τόσο μετεξελίσσεται το εσωτερικό πλαίσιο του αναλυτή που ερείδει τις αλλαγές στην λειτουργία του.

Χαρακτηριστικό των νέων δεδομένων είναι: α/ η έλλειψη της εμπειρίας και ιδιαίτερα της απουσίας της «σωματικότητας» στην εικονική πραγματικότητα. β/ καθώς χρησιμοποιούνται[τα νέα δεδομένα] για να αποκλείουν την εμπειρία πως μπορούν να δράσουν στην ψυχική εξέλιξη; Πέραν μιας θεώρησης αν είναι καλό/κακό, η A.L. διερωτάται αν είναι ευκαιρίες για την δημιουργικότητα, σύμφυτη λειτουργία του ψυχισμού, και την προέκταση του αντιληπτικού που θα μετεξελιχθεί σε αναπαραστατική λειτουργία;

Μία συνέπεια των νέων τεχνολογιών είναι ο μετασχηματισμός της φύσης της ιδιωτικότητας συνυφασμένη με την τύχη του σώματος στον κυβερνοχώρο. Η ψηφιακή

επικοινωνία χαρακτηρίζει τις σημερινές σχέσεις ώστε να διηθούνται οι δύο κόσμοι, ο πραγματικός με τον εικονικό, με μια υπεροχή του δεύτερου στον πρώτο. Η απουσία της «σωματικότητας» μετασχηματίζει την παρουσία σε προσομοίωση παρουσίας. Στην ψυχαναλυτική θεώρηση το υποκείμενο βιώνει την τάση ανάμεσα στο κάλεσμα της αρχής της ευχαρίστησης και την αποθάρρυνση από την αρχή της πραγματικότητας. Το εικονικό θα ήταν μια αντιγραφή του γνήσιου και ένα αντίγραφο ένας «τόπος» επιθυμιών, μια αποικία μέσα στην πραγματικότητα. Στους ψυχαναλυτές είναι οικεία η εικονική φύση του πραγματικού όπως διηθείται μέσω των αντικειμενοτρόπων σχέσεων, μέσω της μεταβίβασης τελικά. Εάν θεωρήσουμε ότι στην νέα τεχνολογία πρόκειται για διάδραση σε πραγματικό χρόνο με την αίσθηση «συγκατοίκησης» στον κυβερνοχώρο, η εμπειρία για τους χρήστες θα ήταν, ούτε μόνο εικονική ούτε πραγματική, αλλά «εικονικά επίκαιρη». Και η απτική συνιστώσα; Οδηγεί στο ερώτημα αν η πραγματική παρουσία του σώματος του άλλου ή η ανακατασκευή προσδίδει επίκαιρο χαρακτήρα στις φαντασιώσεις.

Θα λέγαμε οτι η τύχη του σώματος στον κυβερνοχώρο ενσαρκώνει, καθόλου τυχαία, και μορφοποιεί τους μετασχηματισμούς και τον απόηχο των αλλαγών στην ψυχική πραγματικότητα.

Η A.L. αναφέρεται στο αίσθημα απόλυτου ελέγχου από τον χρήστη σαν να χειρίζεται την πραγματικότητα μέσω της οθόνης- ως τροφοδότης μητέρα[η οθόνη] που ο ίδιος ανάβει και σβήνει. Σαγηνεύεται και φαντασιώνει ότι μεγεθύνονται τα όριά του και οι δεξιότητες είτε είναι ένα ψυχικό καταφύγιο. Ταυτόχρονα η έλλειψη της μηχανής[οθόνης, διαδικτύου] τον εκθέτει στην απόγνωση της απόλυτης αδυναμίας και την συνειδητοποίηση ότι είναι ανθρώπινο ον με τα σωματικά όρια. Για τον χρήστη είναι μια οριακή εκδοχή της νέας εμπειρίας, η σχέση του πραγματικού σώματος με την «φαλλική σκληρότητα» του υπολογιστή. Το σώμα σταδιακά φαντάζει περιττό έτσι ο εικονικός χώρος υπόσχεται ελευθερία από τους περιορισμούς του σωματικού εαυτού. Όμως έστω και αν ο κυβερνοχώρος θα θεωρείτο αμιγής εγκεφαλική συνάντηση είναι δεδομένο το σώμα μας παρ' όλη την διαμεσολαβούμενη διάδραση. Η αναπαράσταση του σώματος και των δραστηριοτήτων on-line ή η εμπειρία της σωματικότητας off-line θα προσδιορίσουν στο εξής την ταυτότητα. Η εικονική πραγματικότητα του κυβερνοχώρου μπορεί να είναι αρένα για νέες σκηνοθεσίες που εκδραματίζονται αλλά και για εμπειρίες που αφορούν συγκρούσεις με τον εαυτό ή τους άλλους. Θα μπορούσε να είναι ως μεταβατικός χώρος που διευκολύνει νέες εμπειρίες με νέες ταυτότητες για το

υποκείμενο αλλά και δεκτικός στην προβολή και εκδραμάτηση με στόχο, ψυχικά, την αποφυγή της σωματικότητας της πραγματικότητας. Παίζοντας στον κυβερνοχώρο παρακάμπτουμε την ψυχική εργασία της αναπαράστασης της εμπειρίας, με την προσομοίωση καθώς το εικονικό υποκαθιστά το πραγματικό, είναι επίσης μια καταναγκαστική δραστηριότητα, άμυνα στην ετερότητα που σηματοδοτεί το σώμα. Παρ' όλ' αυτά η A.L. θεωρεί ότι μπορεί να είναι όχημα εκδραμάτισης σωματικών συγκρούσεων που αφορούν την σωματική μας φύση δηλαδή την σεξουαλικότητα.

Η ψευδαίσθηση της απελευθέρωσης από το σώμα θίγει τις βασικές σταθερές της ψυχικής λειτουργίας.

Ο κυβερνοχώρος μπορεί να επενδυθεί ως τόπος που αναστέλλει την ιστορία του υποκειμένου: σαν να διακόπτεται το παρόν με το παρελθόν, το αίσθημα της συνέχειας που δίνει το σώμα, η σχέση με την πραγματικότητα. Η τεχνολογία με την απόσταση που δημιουργεί από το οργανικό σώμα είναι άμυνα στο φθαρτό σώμα αλλά και το σεξουαλικό με τα υγρά και τις οσμές. Ενώ η διάψευση της ετερότητας συνυπάρχει με την κατάργηση του πόνου του αποχωρισμού και αυτού του πρωταρχικού από το σώμα της μητέρας.

Προάγει την ψευδαίσθηση μιας διαπροσωπικής διαφάνειας, καταργείται το ανοίκειο, η ετερότητα, στη σχέση με τον άλλον που φαντάζει με την απουσία του σώματος εντελώς οικείος.

Διαστρεβλώνεται η σχέση της εσωτερικής και εξωτερικής πραγματικότητας καθώς παρακάμπτεται η ψυχική εργασία- φαντάζουν σαν διχοτομημένες- ενώ η εσωτερική πραγματικότητα που προβάλλεται στην εικονική πραγματικότητα προσλαμβάνεται ως εξωτερική πραγματικότητα. Το υποκείμενο έχει την ψευδαίσθηση ότι είναι ισόμορφες.

Μπορεί να βραχυκυκλωθεί η διαδικασία της ικανοποίησης της επιθυμίας. Η επιθυμία αποκτά νόημα ψυχικά σε σχέση με τον χρόνο- προσδοκία και καθυστέρηση της ικανοποίησης- ένα χάσμα όπου δημιουργείται η αναπαράσταση της εμπειρίας, η σκέψη αντί για την εκτόνωση. Δεν μπορούμε ακόμη να συμπεράνουμε τον ψυχικό απόηχο της εικονικής αμεσότητας, όπου το επιθυμητό συμβαίνει τώρα, λέει η A.L. Γνωρίζουμε ότι στον πυρήνα της σεξουαλικότητας είναι η ετερότητα. Η επιθυμία για τον άλλον εκθέτει το υποκείμενο στο αίσθημα της εξάρτησης και της παθητικότητας που κινητοποιούν άγχος. Στην σεξουαλικότητα μέσω των μέσων μαζικής δικτύωσης βραχυκυκλώνεται ο ψυχικός

πόνος που ανακινεί η επιθυμία και ο άλλος γίνεται αντικείμενο που δεν υπάρχει εκτός από τον έλεγχο του υποκειμένου.

Η δυνατότητα για τον χρήστη να δημιουργεί στον κυβερνοχώρο διαφορετικούς χαρακτήρες και εικόνες του σώματος που είναι κοντά στις ιδανικές, θέτει ένα καθοριστικό ερώτημα, για την A.L. πόσο μπορεί να λειτουργεί ως σύνδεσμος ανάμεσα στον εαυτό και τους διαφορετικούς χαρακτήρες; Ώστε ο κυβερνοχώρος δεν είναι μόνο αμυντικά ένα καταφύγιο στη ναρκισσιστική αυτάρκεια αλλά μπορεί να δημιουργήσει ευκαιρίες διεργασίας φανταστικών εικόνων για το σώμα σε αντιδιαστολή με αυτήν που βιώνει. Η νέα διαφορετική εμπειρία μπορεί να βοηθήσει στην εξέλιξη;

Η θέση της A.L. είναι ότι καθώς ο κυβερνοχώρος δεν είναι ένας ομογενοποιημένος χώρος, όμως το υποκείμενο είναι ενιαίο και το ζητούμενο είναι οι αναπαραστάσεις και οι εκδραματήσεις που επενδύει το υποκείμενο στη σχέση του με τον χώρο, σε σύνδεση και με τις εκτός χώρου επενδύσεις και ανεπάρκειες. Η ψυχαναλυτική προσέγγιση διερευνά την διάδραση της νέας τεχνολογίας, θετικά ή αρνητικά, στις διαφορετικές ψυχικές οικονομίες. [τέλος παράθεσης]

Θα λέγαμε, η σωματικότητα [embodiment] : 1/ στην απουσία της στον κυβερνοχώρο, δίνει υπόσταση στον έλεγχο και την παντοδυναμία ή μέσω αυτής [σωματικότητας] είναι αισθητή η απόλυτη αδυναμία όταν ο χρήστης βρεθεί εκτός της ψευδαίσθησης του κυβερνοχώρου. 2/ενσαρκώνει το όριο στην νέα συνθήκη όπου το όριο διατυπώνεται αρνητικά[κατά Green], το νόημα του ορίου είναι για να επιβεβαιώνει ότι είναι απεριόριστο ή στον έλεγχο του υποκειμένου. 3/βεβαιώνει το δεδομένο, το σώμα, αναπόφευκτα την ετερότητα, τον αποχωρισμό και το βιολογικό σώμα – υγρά, οσμές- την σεξουαλικότητα. 4/δίνει «σάρκα και οστά» στα διαμειβόμενα. Offline ή online η σωματικότητα, λέει η A.L. , είναι εγγεγραμμένη στο υποκείμενο. Ίσως, λοιπόν, η εικονικά επίκαιρη πραγματικότητα που διαστρεβλώνει την τύχη της ικανοποίησης της επιθυμίας θίγει την σωματικότητα, ως «τόπο» επιβεβαίωσης και οικειοποίησης της επιθυμίας.

Ο J.B. Pontalis [Incarnations, in Ce temps qui ne passé pas, Folio essais,1997 ed. Gallimard], αναφέρεται στην διαφορά της ικανοποίησης της επιθυμίας στο όνειρο και στην μεταβίβαση. Στο όνειρο η ικανοποίηση της επιθυμίας ολοκληρώνεται αλλά παραμένει εικόνα ενώ στην μεταβίβαση έχει «σάρκα και οστά»/ s' incarne. Στο όνειρο η επιθυμία κινείται ανάμεσα σε εικόνες και σκηνές ενώ στην μεταβίβαση είναι ακίνητη και μεταμφιέζεται. Η ικανοποίηση στην μεταβίβαση βρίσκει διέξοδο στην δημιουργική

ψευδαίσθηση κατά Winiccott, αυτό είναι το παιχνίδι και ο στόχος της αναλυτικής εργασίας. Οι δύο πρωταγωνιστές της μεταβίβασης απαρνούνται την κυριαρχία της μεταβίβασης, όχι του ασυνειδήτου αλλά ενός ασυνειδήτου εν δράσει.

Μια υπόθεση και ερώτημα θα ήταν πόσο η ψευδαίσθηση θα ήταν το όχημα στην μετεξέλιξη του εικονικά επίκαιρου σε ιστορικότητα για το υποκείμενο; Δηλαδή αυτό που είναι αντιληπτικό και εκδραμάτιση, εικονικά επίκαιρο, τροφοδοτεί και ερείδεται σε ψευδαισθήσεις που είναι άμυνα στην σωματικότητα. Η ενσάρκωση μέσω της μεταβίβασης, η αγκίστρωση της διαδικασίας ικανοποίησης της επιθυμίας άρα η επανασύνδεση με την αναμονή και το άνοιγμα στην φαντασίωση, πόσο μετακινεί την ψυχική λειτουργία προς την δημιουργική ψευδαίσθηση κατά W.; Η αναζήτηση του νοήματος εντός της μεταβίβασης που συναρθρώνεται με την δύναμη της ενορμητικής κινητοποίησης, πόσο μετεξελίσσουν το εικονικά επίκαιρο σε αυθεντικό;

Οι αλλαγές σε εξέλιξη στον σύγχρονο κόσμο μας εκθέτουν ως άτομα και ψυχαναλυτές στο ανοίκειο, καθώς είναι χωρίς προηγούμενο που δεν μπορούμε να συλλάβουμε με τον οικείο μέχρι τώρα λόγο και αναπαραστάσεις- άναυδοι. Η ψυχική δοκιμασία, φαντασιώσεις και συμπεριφορές αφορούν την ανάδυση του συμπλέγματος του ευνουχισμού.

Ο Φρόυντ ανατρέχει στο κείμενο- διαθήκη του 1937 [L' analyse avec fin et l' analyse sans fin, in Résultats, idées, problèmes, Paris, PUF, 1985] στην έννοια του «βράχου του βιολογικού», για να αποδώσει το αμετάκλητο [βράχος] συναίσθημα, και μιλά για μια σθεναρή αντίσταση που δεν επιτρέπει καμία αλλαγή. Πρόκειται για την άρνηση της θηλυκότητας και της παθητικότητας που είναι αμετάκλητο εμπόδιο στην αναλυτική διαδικασία. Θεωρεί ότι είναι η κοινή απάντηση- άνδρα και γυναίκας - απέναντι στην διαφορά των φύλων η οποία κινητοποιεί το σύμπλεγμα του ευνουχισμού. Με άλλα λόγια ο Φρόυντ απέναντι στο μυστήριο, το ανοίκειο, το φόβο της θηλυκότητας και της παθητικότητας, απέναντι στο μη αναπαραστίσιμο επικαλείται το αμετάκλητο, τον «βράχο του βιολογικού».

Θα μπορούσαμε να φανταστούμε μια αναλογία στην ψυχική πρόκληση που εκτίθενται οι αναλυτές με τις νέες συνθήκες; Η άρνηση του κυβερνοχώρου και της εικονικής πραγματικότητας ως άμυνα στο ανοίκειο έχει κοντινή αναλογία με την άρνηση στο «θηλυκό». Το θηλυκό με την έννοια μιας «σκοτεινής ήπειρου», που αναδύει φαντασιώσεις του φόβου του ανοριοθετημένου, [δίνη του ενορμητικού], του φόβου του

ευνουχισμού. Ο κυβερνοχώρος τροφοδοτεί φαντασιώσεις σύμπαντος χωρίς όρια άρα είναι συνυφασμένος φαντασιωσικά με βίαιη δίνη που προκαλεί φόβο. Καθώς τα οικεία μέσα κατανόησης δεν επαρκούν, εκθέτει στον ευνουχισμό. Είναι εικονικός αλλά προς το παρόν μη αναπαραστίσιμος. Το υποκείμενο είναι εκτεθειμένο στον έλεγχο και την παντοδυναμία που είναι η άλλη όψη της αδυναμίας του άγνωστου και της παθητικότητας.

Η αντίφαση- ή μάλλον μια δοκιμασία σε εξέλιξη- στη σύγχρονη πραγματικότητα είναι η χρήση της εικονικής πραγματικότητας που λειτουργεί ως καταφύγιο απέναντι στην απτή πραγματικότητα και αποκλείει την ετερότητα ενώ ταυτόχρονα το σύγχρονο άτομο είναι εκτεθειμένο στην πολυπολιτισμικότητα δηλαδή την διαφορά και την διαφορετικότητα.

Το διακύβευμα είναι, αν θα αναζητήσει ψυχική διέξοδο στην άρνηση, προς μια αμυντική στατικότητα ή προς μια δυναμική συνθήκη στην αναμονή της μορφοποίησης και αναπαράστασης του ανοίκειου. Ανάλογα ως αναλυτές νιώθουμε παροπλισμένοι χωρίς μέσα κατανόησης και λειτουργίας όπου η οικεία ψυχαναλυτική σκέψη και έννοιες δεν αποδίδουν νόημα ή σε θέση αναμονής, μετεξέλιξης της σκέψης και δημιουργίας νέων αναπαραστάσεων που θα αποδώσουν τα νέα νοήματα;

ΙΩΑΝΝΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ψυχίατρος- Ψυχαναλύτρια

Αθήνα, 16/1/2016